Orhun'dan Tuna'ya Uluğ Türkler

Turgut Güler

ÖTÜKEN

Turgut Güler; 1951 yılında Afyonkarahisâr'da doğdu. Yüksek Öğretmen Okulu hesâbına, İstanbul Üniversitesi Edebiyât Fakültesi Târih Bölümü'nde okudu. Edebiyât Cemiyeti'nin kuruluş safhasına ve bu cemiyetin çıkardığı Türk Edebiyâtı dergisinin yazı hey'etine katıldı. Üniversiteyi bitirdiğinde, derginin idârî kadrosunda yer aldı. Muhtelif liselerde târih öğretmenliği ve okul müdürlüğü yaptıktan sonra 1999'da emekli oldu.

İÇİNDEKİLER

Birkaç Söz / 9

•

Daha Önceleri Neredeydiniz? / 11

•

İlk İlteriş / 16

•

Hepimiz Mete'yiz!.. / 18

•

Türk İstiklâlinin Serdârı / 20

•

Türklük Bestesi / 22

•

Doğrudan Doğruya Fâtih / 28

•

El Kavsü'l- Hadîd / 30

•

Nabzımızda Atan Selçuk Ata / 41

•

Çağrı Çağıranda / 53

•

Siyâset Pîri / 56

•

Tapu-Kadastro Süvârisi / 69

•

Devlet Mühendisi / 78

•

Hürmetli Türk / 95

•

Koca'lık Mâdeni / 126

•

Devlet Yapıcısı / 130

•

Su Uykusu / 148

•

Şâh-ı Şehîd / 158

•

Kahramanlık Şiirimizin Tâc Beyti / 197

Birkaç Söz

Okuyacağınız yazıların hiçbiri, târih araştırması değildir. Târih mihverinde dâireler çizmeye çalışmaları, aslâ akademik maksatlara ve yazı disiplinine riâyet mânâsına gelmiyor. Onlar, ilme ters düşmemeyi kâfî gören bir nazarla kaleme alınmıştır.

"Orhun'dan Tuna'ya Uluğ Türkler", 21. yüzyılda millet olarak şiddetle ihtiyaç duyduğumuz *"Türk millî târih romantizmi"*ne adanmış bir kalem mesâîsidir.

Târih, çok önemli bir geçmiş yekûnu olmasına rağmen, anlatılış ve yazıya geçiriliş üslûbu umûmiyetle kuru, hissiz kalan bir yazı şeklidir. Oysa, birer vak'a iskeletinden ibâret sandığımız o gelişmelerin içinde, kamera ve ressam tesbitlerini kıskandıracak şiiriyette bir dekor bolluğu vardır. Söylenmeye çalışılan bu lâtif, renkli sahneler, yaşadığımız günlere mânâlı mesajlar gönderecek tavsiye ve ibretlerle doludur.

Bu yazıların,*"millî hisler"*le başbaşa kalmak gibi, ciddî bir kaygısı vardır. Yahyâ Kemâl'in:

> *"Çık tayy-ı zamân et, açılır her perde.*
> *Bir ömr geçir, istediğin her yerde.*
> *Ben, hicret edip zamânımızdan, yaşadım*
> *İstanbul'u fethettiğimiz günlerde"*

mısrâları; hicret edilen zamânı, bilinen bütün târihimize teşmîl etmek sûretiyle; *"Orhun'dan Tuna'ya"* uzanan târihî Türk

coğrafyasında, *"Uluğ Türkler"*i tanımaya ve tanıtmaya rehber olmuştur.

Rahmetli Altan Deliorman'ın, büyük bir kısmı kitaplaşan portre-biyografi yazıları, son devir Türk edebiyâtının fevkalâde şahsîleşen bir üslûp keşfiydi. Deliorman'ın, *"Eski Albümden Tanıdık Çehreleri"*, tamâmen kendisinin görüp yakınında bulunduğu, müşterek hâtırâya sâhip olduğu şahıslardı. Elinizdeki yazıların âciz yazıcısı; târihî şahsiyetleri anlatarak, Altan Deliorman'ın biyografi-portre çıkarma metodunu deneme cür'etini gösterdi. Bu vesîle ile, Evlâd-ı Fâtihân'dan Altan Deliorman'a, ganî rahmet diliyorum.

Târihimizin fecrinde, Çin Seddi'ni yaptıran korkuyu salarak hem Ötüken'e, hem de gönül tahtımıza hâkân olan Teoman Yabgu'dan başlayarak, Türk kahramanlığının şanlı timsâli Sultan Yıldırım Bâyezîd Hân'a kadar, Türklük Deryâsı'ndan süzülen *"Uluğ Türkler"*i harf kalıbına dökmeye çalışan bu başlangıç cildi, devâmı gelecek ümîdiyle son ucu açık bırakılarak noktalanmıştır. Yazılarda bahse gayret edilen *"Uluğ Türkler"*in hepsi hükümdâr kategorisinde değildir. İçlerinde, devletimizin daha alt kademelerinde hizmet vermiş, fakat Kutup Yıldızı parlaklığında göz kamaştırmış erkek ve kadın atalarımız vardır.

Bu, haddinin ve ağırlığının idrâkindeki mütevâzı yazıları, sevgili hayat arkadaşım Hatice Rûhân ile canım kızlarım Ayşegül Selcen ve Bilge'ye armağan ediyorum.

Turgut GÜLER
Üsküdar, Kasım 2013

Daha Önceleri Neredeydiniz?

Öyle ânlar vardır ki; imrenmenin, kıskanmanın, özenmenin ötesinde mânâlar taşırlar. Böylesine husûsî vasıf ve sıfatlarla yüklü bu *"yektâ"* ânları tesbit edebilmek; yeri geldiğinde tekrâr tekrâr görebilmek, duyabilmek ne kadar iyi, hoş ve güzel olurdu...

Meselâ, Ötüken Yış'da, Oğuz Kağan üniforması giymiş Mete Hân'ın; altı oğlu, yirmi dört torunu ve bunlara bağlı Oğuz boyları mahşerine, vasiyet hükmündeki hitâbını duymak:

"Takı taluy, takı müren!
Kün tuğ bolgıl, kök kurıkan!"

kükreyişiyle, kulaklarımın pasını silmek isterdim.

Yine meselâ, Kürşad nâm bir yiğitler yiğidinin maiyeti içinde bulunmak; puslu bir Orta Asya akşamında Si-Gan-Fu sokaklarına dalmak; Türklük idealinin, Çin Sarayı'nın havuzuna musluksuz oluklardan, kocaman lülelerle akışında gözlerimi dinlendirmek isterdim.

Yine meselâ, şimşekten hızlı giden atının üstünde, saçları arslan yelesi gibi savrulan Çağrı Bey'in akıncı erlerinin arasına katılmak; Kafkas zirvesindeki bulutları aralayarak Anadolu'ya bakmak, şâhin uçuşuyla Ani'ye, oradan Van'a, Urfa'ya kanat çırpmak; Ağrı ve Palandöken'in *"âb-ı hayât"*

tadındaki havasını içime çekmek; Malazgird Ovası'nın bir yerlerine -tekrâr geldiğimde almak üzere - kılıç, hokka ve kalem gibi edevâtı bırakmak isterdim.

Yine meselâ, Kutalmışoğlu Süleymanşâh'ın, Bizans birliklerini kıra devire, kıt'â büyüklüğündeki bir mesâfeyi, sanki turistik seyâhat yapıyormuşçasına aşışını; Marmara sularına daldırdığı kılıcına yapışan kumları, önce Büyük Sultan Melikşâh için, sonra kendi adına öpüşünü; bu kumları İznik'e götürüp *"Türk mâvisi"* yapmaları için çini atölyelerine verişini; yüz kere, bin kere, şerbet misâli, içmek isterdim.

Yine meselâ, Artuk Gâzî adındaki cesâret timsâli bir *"serdengeçti"*nin, Harput'dan Meyyâfârıkıyn(Silvan)'e, oradan Mardin'e ve Veysel Karânî'nin yolunu tâkib ederek Yemen ellerine gidişini; güzergâhındaki önemli merkezlerde, banka şûbesi açarcasına, kendi adını yaşatacak devletler kurdurmasını hayranlıkla; Sultan Tutuş'un safında yer alıp Kutalmışoğlu'nu uçmağa götüren zincire halka oluşunu da, *"kol kırılır yen içinde"* sözünün burukluğu ile hatırlamak isterdim.

Yine meselâ, Alâeddin Keykûbâd'ın Akdeniz sâhillerine inişini, karlı Toros tepelerinden seyretmek; üzerindeki meyve ağırlığını taşıyamayan muz dallarına sürtünerek mâvi sulara değişini görmek; *"Kalonoros"*un *"Alâiye"* oluşunu, berceste bir mısrâ gibi okumak isterdim.

Yine meselâ, Bilecik Tekfûru'yla Yar-Hisâr Tekfûru'nun kızını dünyâevine koymak maksadıyla Çakırpınarı'nda yapılan düğüne, Osman Gâzî'nin yanında katılmak; Bilecik Kalesi'ni içten fetheden *"Bacıyân"*ın hayır duâları arasında, *"Holofira"* kekreliğinden *"Neylüfer"* serinlik ve bereketine el çırpan Gelin Hanım'ı, Orhan Bey'imizin atının terkisinde, mürüvvet yolculuğuna uğurlamak isterdim.

Yine meselâ, Gâzî Süleyman Paşa'nın; Ece Halil, Evrenos Gâzî gibi gazâ erleriyle Çimpe'ye varışını, deniz üze-

rindeki bu yürüyüşü, zorlukları kolaylaştıran yüksek bir moralle yapışını, *Vesiletü'n-Necât* müellifi Süleyman Çelebî'nin dedesi Şeyh Mahmûd'un mısrâlarına sığdırıp:

"Kerâmet gösterüb halka, suya seccâde salmışsın,
Yakâsın Rûmeli'nin, dest-i takvâ ile almışsın!.."

demek ve bu seccâdelerdeki takvâ ellerini, onların dizi dibinde öpmek, öpmek isterdim.

Yine meselâ, Yıldırım Bâyezîd'in, Niğbolu Kalesi önüne yıldırımları kıskandırarak gelişini; cesâret mâdenini daha şehzâdeliği sırasında yakından görerek keşfettiği Doğan Bey'e imdâd edişini; kaleyi çepeçevre saran Haçlı kuvvetlerini tek başına yararak sur dibine varışını, burçlara yaslanmış Doğan Bey'e:

"- Bre Doğan!.. Bre Doğan!.."

diye haykırışını; altındaki şâha kalkmış beyaz atı dizginlemekte zorluk çekişini, ciğerlerime doldura doldura; yine, yine, yine yaşamak isterdim.

Yine meselâ, Çelebî Sultan Mehmed Hân'la Edirne'de, Meriç kıyısında sürek avına çıkmak; bardaktan boşanırcasına yağan yağmur altında, Hünkâr'ın genç vücûdundan gelen uğursuz iniltileri duymamak için kulaklarımı tıkamak, gözlerimi kapamak; Hacı İvaz Paşa'nın Bursa'da inşâ ettiği külliyenin, Dünyâ durdukça *"yeşil"* kalacak renginde, civân hükümdârın ebedî dinlenme ânına geçişine ve Çalab'a yönelişine rahmet duâları göndermek isterdim.

Yine meselâ, Manisa Sarayı'nda, Sultan Murâd-ı Sânî'yi geniş sedirinde otururken yakalamak; hüküm-fermâ oluşunu Dünyâ gözüyle göreyim dediği oğlu Mehmed'in körpe tuğrasını taşıyan ve *"hâkânî"* edâ ile kaleme alınmış taht dâvetiyesini okurken temâşâ etmek ve göğsünün babalık duygularıyla kabardığını, hissetmek isterdim.

Yine meselâ, 1473 yılının yaz aylarında - Haziran olabilir, Temmuz olabilir - Amasya'da bulunmak, Şehzâde Bâyezîd'in babasını misâfir ettiği dekorun içinde dolaşmak; Uzun Hasan'la hesaplaşmaya hazırlanan Fâtih Sultan Mehmed'i, daha üç yaşındaki torunu Selîm kucağında, Yeşilırmak sularına düşen *"sultanî yegâh"* aksi ile tesbit etmek; *"İstanbul Fâtihi"*nin, kollarıyla sarıp bağrına bastığı ve burnunu kendi burnuna benzettiği *"Mısır Fâtihi"*ni, dedesinin sakalından tutmaya çalışırken seyretmek isterdim.

Yine meselâ, Oruç Reis'in Kuzey Afrika'da İspanyollara karşı, tek kolu ile tuttuğu kılıcı savuruşunu; Rio Salado Nehri'ni yine tek kolu ile yüzerek karşıya geçişini; esir olan silâh arkadaşlarının:

"- Baba Oruç!.. Oruç Baba!.. Bizi burada böyle bırakıp nereye gidiyorsun?"

nidâları üzerine, yeniden nehir sularına atlayışını, düşman karşısına çıkışını ve muhteşem bir zafer tablosu içinde şehâdet şerbetini içişini, def'âlarca görmek isterdim.

Yine meselâ, Hâdım Yûsuf Sinan Paşa'nın, Kâhire önlerinde, El-Mukattam Dağı eteklerinde, Osmanlı Pâdişâhı'nın çadırında ve onun kıyâfetleri içinde, velîlere has bir *"hiss-i kable'l-vukû"* ile, bile bile ölüme uzanışını; zafer sonrasında Sultan Selîm-i Evvel'in, Paşa'yı fethettiği ülkeyle terâziye çıkarıp:

"- Mısır'ı aldık ammâ, Yûsuf'u kaybettik!"

diye ağlayışını, gözümden akan yaşlarla ve hıçkırarak yâd etmek isterdim.

Yine meselâ, 1521 Ağustosunda, Sava'nın Tuna'ya kavuştuğu kıstakta, Belgrad'ın *"böğrüne nâzır"* tepeye konduruluş sâbık *"Sabaç"*, tâze *"Böğürdelen"* Kâl'ası'nda, daha

fethin buğusu gönül camına yeni konmaktayken, Kaanûnî Sultan Süleyman Hân'ın gür sesini duymak ve:

"- Evvel fethettiğim kâl'adır, âbâd ola!.."

Fermân-ı Hümâyûn'una, bütün kâinâtı şâhit tutmak isterdim.

Yine meselâ, Selîmiye Câmii'nin hünkâr mahfilinde, bu ulvî eserin bânisi ile mimârı yan yana, konuşuyorlarken zamânı durdurmak; Ser-Mimârân-ı Hassa Sinan'ın, çini toprağında pişirilmiş çiçek takdîmine, Sultan Selîm-i Sânî'nin:

"Biz bülbül-i muhrik-dem-i gülzâr-ı firâkız,
Âteş kesilür geçse sabâ gülşenimizden!"

mısrâlarıyla mukâbele edişini ve söz fırınında pişen bu kelimelerin, minâreler boyu uzayan dil saltanatına, gıpta ile bakmak isterdim.

Yine meselâ, yirmi sekiz yıllık ömrünün yarısını, Dünyâ'yı idâre eden bir hükümdârlık makâmında geçiren; bu on dört yıla birçok siyâsî gelişmeyle birlikte, - kırk yıla zor sığacak evsaftaki - adını taşıyan câmii de kolayca iliştiriveren Sultan Ahmed Hân-ı Evvel'in, azıcık hakkı yenmiş gibi görünen şahsiyetini; o, vefât ettiği yaşa nakşedilmiş *"delikanlılık cevheri"* içinde, doya doya tanımak, bilmek isterdim.

Sonunda, karşısına geçtiğim zaman perdesinin boş olduğunu görüp, sukût-ı hayâlin tahrîkiyle - bu müstesnâ anları kaçırdıkları için - görüntü kaydedici bütün cihazlara sitem eder:

"Daha önceleri neredeydiniz?" derdim..

İlk İlteriş

Türk siyâsî târihinin fecrinde, adı bilinen ilk hükümdâr; Türk milletinin *"Oğuz Kağan"*lık makâmına lâyık gördüğü Mete Hân'ın babası ve Çin Seddi'nin inşâ fikrine mesned teşkîl eden büyük korkunun birinci kaynağı, *Teoman Yabgu* adında otağ kuran sıfat ve fiillerdir.

Teoman Yabgu, bizim adı bilinen ilk hükümdârımızdır. Fakat onu bir devlet kurucusu makâmında göremiyoruz. Hâlbuki, ilk hükümdârlar, genellikle kurucu olma vasfına da sâhiptirler. O zaman, ortada hâlledilmesi gereken başka târihî mes'eleler vardır. Teoman Yabgu, kurulmuş hâldeki bir devletin, Büyük Hun İmparatorluğu'nun hâkânıdır. Öyleyse, Teoman'ın babası da, büyükbabası da hükümdâr olmalıdır. Lâkin, biz onların isimlerini dahî bilmiyoruz. Oğlu Mete Hân olmasaydı, belki Teoman hakkındaki birkaç bilgi kırıntısına da ulaşamayacaktık.

Târihe yön vermek, bizâtihi târihin içinde olmak ile târih yazmak birbirinden çok uzak mevkîlerde bulunuyorlar. Nitekim, Orta Asya târihinin tamamında başrol oyunculuğu yapmış Türk milleti, o coğrafyadaki kadîm devirlere âit geçmişini, başta Çin olmak üzere, komşu kavimlerin kayıtlarından öğreniyor. Bilinen ilk yazılı eserlerimiz olan Orhun Âbidelerinin dikiliş ve yazılışı ile Teoman Yabgu'nun yaşadığı dönem arasında yaklaşık 900 yıl var. Bu

dokuz asrı, başkalarından okuyarak anlamak gibi bir tuhaf vaziyetteyiz.

Bütün bu eksi hâllere rağmen, ortaya çıkan hayli parlak bir Teoman portresi var. Çok iri harflerle yazılması gereken, korkusuz bir kahramanla karşı karşıyayız. Yıldırım Bâyezîd'i, cesâret mâdeni bakımından Teoman Yabgu'ya benzetmek yanlış olmaz. Onun, Velîahd Şehzâde Mete aleyhine gelişen icraatı, şeklen olmasa da, öz bakımından Kaanûnî Sultan Süleyman'ın Şehzâde Mustafa'ya tutumunu andırır. Mete'nin karşı harekâtı ise, pek tanıdık sahnelerle Yavuz Sultan Selîm'in tahta çıkışına selâm gönderir.

Teoman veyâ Tuman Yabgu, Türk boylarının ilk toplayıcısı, derleyicisi olmak gibi bir mazhariyetin de sâhibidir. Dolayısıyla o, Kutlug Kağan'dan önceki İlteriş'imizdir. Teoman, daha pek çok şey demektir ama; Çin Seddi denilen o uzunun uzunu, yükseğin yükseği, genişin genişi duvarı yaptıran korkuyu, Çin Diyârı'na yollayan yiğit olması, onun ebedîliğine kâfi geliyor.

M. Ö. 220-209 yılları arasında hükümdârlık yapan Teoman Yabgu, bugün Çin zulmü altında inleyen Doğu Türkistan'daki soydaşlarımız dâhil, cümle Türk illerinin hâkânı (*Tanhu'*su)dır. Onun adını her Türk çocuğunun bilmesi ve zihnine nakşetmesi lâzımdır. Târih nehrimizin çıkış yerinde, Teoman Yabgu'nun otağı kuruludur.

Hepimiz Mete'yiz!..

Ona, akademik çevrelerde *"Motun"* diyorlarsa da, Türk millî hançeresi bu Çin kokulu kelimeye pek iltifât etmeyerek *"Mete"* sözünü kâim eylemiştir.

Merkezî Asya'nın Türk bahçesinde açan ilk güllerden olan Mete, Asya ile berâber Dünyâ'yı da merkezden görüp idâresine almıştı. *"Cihângîr"* tâbirinin içini hakkıyla doldurma bahtiyârlığı, yine ilk def'â ona nasîb olmuştu.

Mete Han, vatan toprağına mukaddes libaslâr biçen usta bir terziydi. Bunu, Çin elçilerinin küstahlıkta mertebe tanımayışları karşısında, cümle âleme isbât etmişti.

O, kendisine yakıştırılan nice meziyet ve fazîlet arasında, Türk ordusunun teşkilât, düzen mîmârı sıfatıyla, müstesnâ bir rütbeyi omzuna takmıştır.

"Mete" demek, biraz *"Mehmet"* demektir. Hattâ, bu, tamâmen böyle kabûl edilebilir. *"Muhammed"*den *"Mehemmed"*e, oradan *"Mehmed"*e, *"Mehmet"*e ve nihâyet *"Mehmetçik"* güzelliğine uzanan etimolojik merhalelerin hepsinin altında, pırıl pırıl bir *"Mete"* söyleyişi vardır.

Mete, babasının icraat ve siyâsetini yetersiz buluyor ve aslâ tasvîb etmiyordu. Baba-oğul arasına giren üvey anne kaprisi, hîlesi, Mete'ye iktidar yolunu açan bahâne gibi görünse de, esas oğul itirâzı, Çin'e yumuşak bakan Teoman nazarınadır.

Yavuz Sultan Selîm ve Bâyezîd-i Velî'yi, Mete ile Teoman Yabgu'nun yerlerine koyduğumuzda, tekerrür eden bir târih sahnesine şâhit oluyoruz. Yavuz, pek çok yönüyle Mete Hân'dan nişâneler taşır.

Mete'nin yükseltip yaşattığı Cihân İmparatorluğu, Muhteşem Süleyman'ın semâsına tanıdık satvet selâmları gönderiyor. İyi, güzel ve doğru olarak, Türk millî vicdânına yerleşen bütün gelişmelerde, değerlerde, mutlakâ Mete'den mülhem bir renk, bir râyihâ hissediliyor.

Mete'nin taşıdığı en büyük ve şeref-bahş sıfatı, ona yakıştırılan *"Oğuz Kağan"*lık pâyesidir. Türk milletinin tekmil mefkûresini yüreğine yerleştiren Oğuz Kağan'ın, Mete Hân ile tecessüm ettirilişi, boşuna değildir. Mete'de keşfedilen kaabiliyet, bihakkın milletimizindir.

Biz, hepimiz Mete'yiz!..

Türk İstiklâlinin Serdârı

Türk'ün millî değerleri arasında istiklâl fikri ile vatan, kişilik, adâlet mefhûmları hep ön plânda yer almıştır. Bu ana değerleri besleyen daha birçok tâlî fazîlet, Türk milletinin karakterini mayalamaktadır. Vatan sevgisinin yüceliğini ve ona tanınan dokunulmazlığı efsâneleştiren hükümdârımız, Büyük Hun Hânı Mete'dir. Aynı zamanda Türk ordusunun da teşkilâtlayıcısı olan Mete Han, kendinden sonra gelen oğul ve torunlarına, şerefli yaşamak şeklinde özetlenebilecek bir hayat düstûrunu mîrâs bırakmıştır.

Mete Hân'ın Türk milleti nazarında, Oğuz Kağan'lığa yükseltilmiş olması, ayrıca üzerinde durulacak bir özelliktir. Oğuz Kağan, Türk'ün idealize edilmiş rafine bir şahsiyetidir. Onda, Türk milletinin bütün hasletleri temsîl edilmektedir. Oğuz Kağan'lık, bir rütbedir ve Mete Hân'a lâyık görülmüştür.

Her devletin hikâyesinde olduğu gibi, Büyük Hun İmparatorluğu'nun siyâsî hayâtında da, Mete Hân'dan sonra düşüş emâreleri görülmeye başlanmıştır. *"Tanhu"* denilen Türk hükümdârları, aynı maya ve cevheri muhâfaza edemediklerinden, zaman zaman sıkıntılı devirler yaşanmıştır. Yine böyle bir sıkıntıyı, Ho-Han-Yeh ve Çi-Çi kardeşler yaşamaya başlamışlarken, M. Ö. I. asrın ortalarında Çin desîse ve entrikaları iki kardeşin arasını açmıştı.

Eski haşmet ve itibârını iyiden iyiye kaybetmiş olan Hun Devleti'nin, ancak Çin himâye ve mandasına girmesi durumunda kurtulucağına inanan Ho-Han-Yeh'e, millî istiklâlin yok sayılmasına aslâ tahammülü olmayan Çi-Çi, bütün varlığı ile karşı koydu. Sonunda, Ho-Han-Yeh, Çin'in desteğini alıp kardeşi Çiçi'yi ortadan kaldırmaya teşebbüs etti.

Çi-Çi'nin, vaktiyle Mete Hân'ın oturduğu Türk başşehrinde, Ötüken'de oturması, İrtiş, Selenga boylarını hâkimiyeti altına alması, batı istikâmetinde ilerlemeye başlaması, Çin'i çileden çıkarıyordu. Ho-Han-Yeh'i kullanarak Çi-Çi'yi öldürüp devletini ele geçirmeyi plânlayan Çin, sonunda Ötüken'i kuşattı ve heyûlâ hâlindeki kalabalık askerlerle hücûma geçti. Bu esnâda ölümü tebessümle bekleyen Çi-Çi, emrindeki yiğitlerin şahsında Türk milletine şöyle sesleniyordu:

> *"Atalarımız bize, üzerinde hür yaşadığımız bir vatan ile istiklâlimizi bıraktılar. Ölmek üzere olduğumuz şu sırada, geriye bırakacağımız, istiklâl duygumuzdur. Biz, bu duygu uğruna ölüyoruz."*

Türk istiklâl târihinin şanlı ismi Çi-Çi Yabgu, Mehmed Âkif'in mısrâlarında dile gelen:

> *Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım!*
> *Hangi çılgın bana zincir vuracakmş? Şaşarım!*

nârâsını târih koridoruna fırlatan ilk serdârımızdır. O, mübârek bir târihî mekânda, asîl bir edâ ile duruyor.